

**ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ
МОЛОДІ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ФРН**

Анотація. Стаття аналізує проблему професійної соціалізації у працях німецьких та українських вчених, висвітлює основні особливості професійної соціалізації студентської молоді під час навчання у ВНЗ Німеччини та переходу до професійної діяльності.

Ключові слова: професійна соціалізація, професійна підготовка, навчання у ВНЗ, ринок праці, конкурентноспроможність, професійна компетентність, професійна діяльність, фахівець.

Аннотация. Статья анализирует проблему профессиональной социализации в работах немецких и украинских ученых, отображает основные особенности профессиональной социализации студенческой молодежи во время обучения в высших учебных заведениях Германии и перехода к профессиональной деятельности.

Ключевые слова: профессиональная социализация, профессиональная подготовка, обучение в ВНЗ, рынок труда, конкурентноспособность, профессиональная компетентность, профессиональная деятельность, специалист.

Annotation. The article analyses professional socialization problems in the works of German and Ukrainian scientists, enlightens the main professional socialization peculiarities of studying youth during the educational process in German higher educational establishments and transition to the professional activity.

Key words: professional socialization, professional training, studying process at the higher educational establishment, labour market, competitiveness, professional competence, professional activity, specialist

Постановка проблеми. В умовах сьогодення соціалізація молоді відбувається під впливом багатьох чинників, таких як: зниження рівня життя більшості населення, зростання кількості безробітних, зміна ціннісних орієнтацій, суспільно-економічні трансформації. Дуже часто молоді люди не усвідомлюють своїх здібностей та можливостей, мають опосередковане уявлення про певні професії та стан ринку праці, тому обирають собі професію з огляду лише на її сучасність, вигідність та престижність. Унаслідок цього збільшується кількість незатребуваних на ринку праці фахівців. В той же час підприємства, працевлаштовуючи спеціалістів, ставлять більш жорсткі вимоги до їхніх вмінь та навичок. Серед головних завдань освіти взагалі, і вищого навчального закладу, зокрема, є вимога не тільки у формуванні фахівця, який може професійно виконувати свою власну роботу, а й особистості, здатної працювати в колективі, раціонально підходити до власного зростання, оцінювати та вирішувати ситуації, які виникають у процесі життєдіяльності, тобто бути особистістю, яка має «сучасний світогляд та моральну свідомість, гармонійно поєднує професійну компетентність і громадську активність, здатна до творчої інноваційної діяльності та конструктивної праці в проблемних ситуаціях» [2, с. 5]. Таким чином питання професійної соціалізації молоді є актуальним вже навіть на етапі середньої школи, а тим паче на рівні вищої освіти. З огляду на ущільнення ринку праці це питання набуває все більшого значення.

Аналіз останніх праць. Різні аспекти професійної соціалізації знайшли своє висвітлення у публікаціях вітчизняних науковців: А. Багаутдинова, І. Воробйової, Н. Гарашкіної, Н. Зверєвої, О. Ірби, А. Краснопорової, Р. Серьожникової, І. Сидоренко, Н. Пархоменко, Л. Яковицької та ін. Серед німецьких вчених, які займаються проблемою професійної соціалізації, можна виокремити А. Бамма, Г. Вурцбахера, П. Гроскурта, В. Лемперта, К. Люшера, С. Рейнхарда, Х. Фреха, У. Шлотмана.

Метою цієї статті є аналіз поглядів німецьких та українських вчених на феномен професійної соціалізації та огляд особливостей професійної соціалізації молоді у ВНЗ Німеччини.

Виклад основного матеріалу. За визначенням українських дослідників професійна соціалізація – це процес засвоєння суб'єктом професійної діяльності певної системи знань, норм і цінностей, що дозволяють йому функціонувати як повноправному члену трудового колективу, демонструючи професійну майстерність [3, с. 12]. І. Сидоренко трактує професійну соціалізацію ще і як багатоплановий, суперечливий процес входження індивіда в професійне середовище, засвоєння професійного досвіду й активне відтворення знань, норм і цінностей, які необхідні для входження в суспільні процеси і функціонування як повноправного члена трудового колективу [4]. Щоб досягнути професійної компетентності (складової процесу професійної соціалізації) необхідно мати комплекс професійно значимих знань, умінь і навичок. Підготовка майбутніх фахівців можлива на основі органічного сполучення, взаємозв'язку й інтеграції цих знань [4].

Важко не погодитись з Н. Зверевою, яка визначає професійну соціалізацію як «складний, багатогранний процес включення індивіда в професійну практику, під час якої відбувається засвоєння професійного і соціального досвіду, самовизначення, віднаходження свого місця в суспільстві, а також процес активного професійного саморозвитку й самовдосконалення, усвідомлення своєї ролі в соціальному та професійному середовищі» [1, с.11].

Загальновідомо, що формування особистості, як і процес її соціалізації, відбувається протягом усього життя. ВНЗ – це ще один ступінь соціалізації особистості, пов'язаний з фаховим вибором людини, поглибленням її світогляду і закріпленням фахової соціальної ролі. Саме у вищих навчальних закладах закладаються основи тих якостей, з якими фахівець потім опиниться у новій для нього атмосфері діяльності й у якій відбудеться подальший його розвиток як особистості. Входження в професійне середовище можливе завдяки закладам професійної освіти, тому ми розглядаємо професійну соціалізацію студентської молоді через призму вищих навчальних закладів.

На нашу думку, важливих досягнень у сфері професійної соціалізації молодого покоління досягли у ФРН. Термін «професійна соціалізація» з 80-х

років все частіше набуває актуальності у педагогічних дослідженнях в Німеччині. Проте однією з найперших теоретичних праць німецькою мовою з професійної соціалізації стало вчення К. Люшера в кінці 60-х років XX століття. За його твердженням, «професійна соціалізація – це постійний процес становлення, розвитку і професійної підготовки особистості у поєднанні з професійними вимогами в школі, на підприємстві чи ВНЗ під час здобуття професійної освіти, підвищення кваліфікації, а також професійної діяльності» [10, с. 83]. У більш широкому значенні це поняття стосується також навчання особистості на некваліфікованій роботі. Праця К. Люшера мала на меті, крім заохочення до теоретичної дискусії, ознайомити читачів Німеччини з поглядами на професійну соціалізацію американського вченого В. Валлера.

У результаті аналізу дослідження К. Люшера було визначено, що процес соціалізації відбувається переважно у спеціальних інститутах соціалізації (школах і ВНЗ) і домінує для певних професій, а саме: лікаря, адвоката, медсестри, музиканта [10, с. 84]. В такому ж напрямі, але з іншими теоретичними даними проводились у Німеччині емпіричні дослідження, пов'язані з соціалізацією вчителів. К. Люшер бере до уваги всі аспекти праці В. Валлера про професійну соціалізацію в США, але справедливо зазначає, що емпіричні дослідження певних питань у розділі В. Валлера «Що навчання робить з вчителями», не є достатньо опрацьованими. Науковець пропонує звернути увагу не лише на зміни, які відбуваються в людині у процесі виконання професійних ролей, а й врахувати вплив соціалізації на структуру соціалізаційних організацій [10, с. 105].

Ще однією працею щодо професійної соціалізації слід назвати публікацію Г. Вурцбахера і У. Шлотмана. У ній висвітлюється значення професійної соціалізації як домінуючого фактору існування людини у суспільстві, яка внаслідок здобуття професійної освіти та протягом професійної діяльності набуває певного статусу, тобто соціальної позиції, що пов'язана з соціальними і фінансовими можливостями [11, с. 95]. Вчені стверджують, що вагомим фактором соціалізації дітей є професійна соціалізація батьків та їхня професія.

Професійна соціалізація визначається також як «постійний процес здобуття освіти особистістю у поєднанні з вимогами процесу виробництва» [8, с.10]. Результати дослідження свідчать, що професійна соціалізація впливає на розвиток особистості й має значення не лише для набуття професійних ролей, але й для інших сфер життєвої діяльності.

Під професійною соціалізацією німецькі теоретики розуміють перш за все «розвиток особистості у взаємозв'язку з вимогами і умовами трудового процесу» [5]. Вони також наголошують, що професійна соціалізація батьків визначає значною мірою і соціалізацію дітей внаслідок сильного батьківського впливу відносно вибору школи і професії. Вчені розглядають професійну соціалізацію ще й як процес засвоєння знань, вмінь, мотивів, орієнтацій і зразків поведінки, що виявляються у професійній діяльності. Вони розмежовують соціалізацію для професії і соціалізацію у професії, професійно-орієнтовані навчальні процеси якої охоплюють не лише кваліфікацію для професійної діяльності, а й загальний розвиток особистості. Серед етапів професійної соціалізації виокремлюють:

- 1) Первинну соціалізація в сім'ї та школі, результатом якої є вибір професії;
- 2) Професійну підготовку, працевлаштування;
- 3) Соціалізацію у рамках професійної діяльності [5].

Німецький науковець В. Лемперт визначає соціалізацію як «життєвий процес, завдяки якому відбуваються зміни у зрілому віці» [9, с.7]. Розглядаючи феномен професійної соціалізації, він встановлює складну систему взаємозв'язків між професійною соціалізацією, розвитком особистості та суспільства (Рис. 1.):

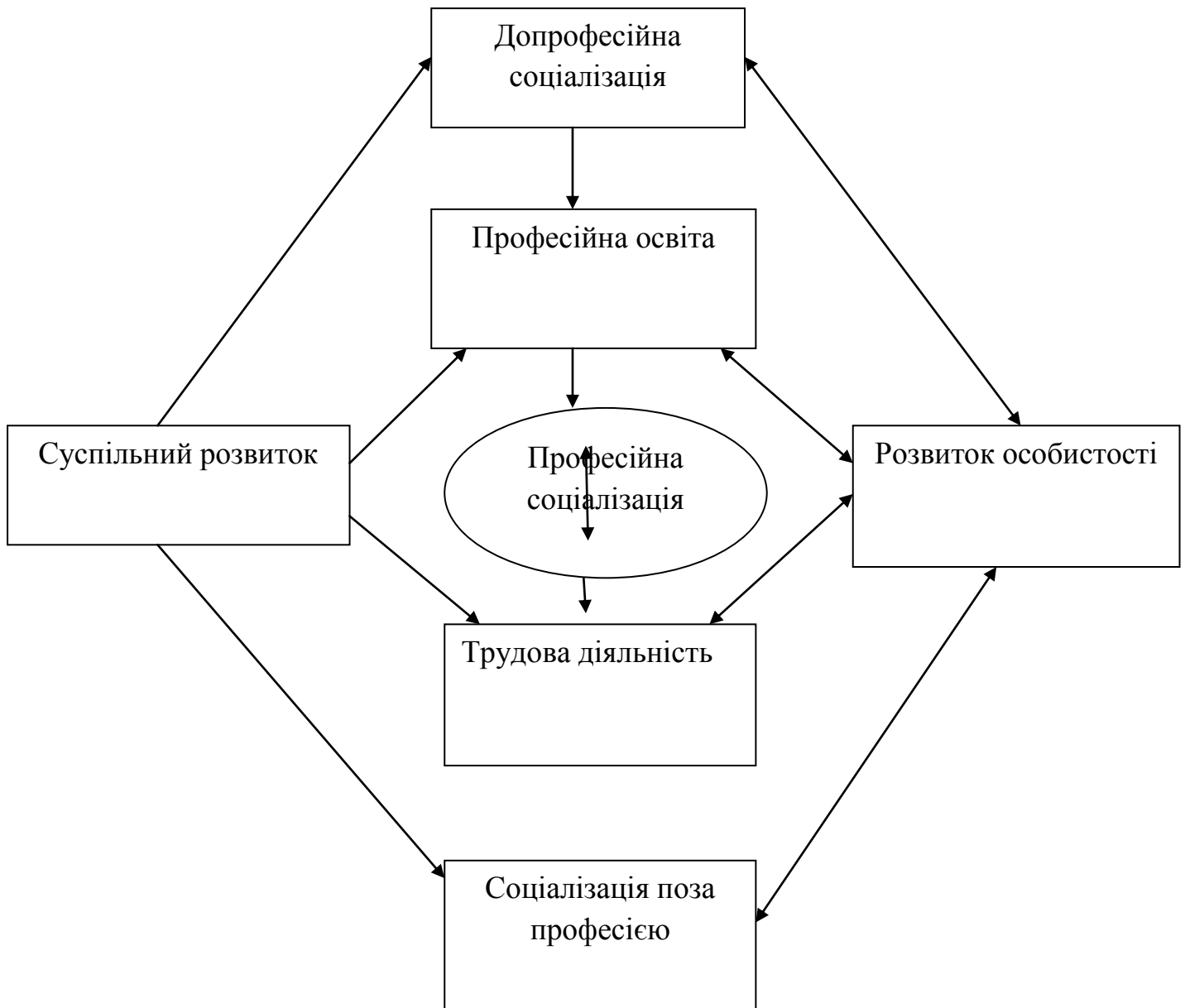

Рис. 1. Модель опису і пояснення професійної соціалізації молоді [9, с.8].

Опираючись на працю німецького вченого К.Ю. Тільмана «Теорії соціалізації», німецька дослідниця Г. Гленцер аналізує різні теорії професійної соціалізації особистості та виокремлює такі етапи професійної соціалізації як вибір кар'єри, здобуття освіти, виховання у сім'ї, професійна діяльність та пошук роботи. Вона тлумачить процес соціалізації на основі визначення К.Ю. Тільмана. Індивід знаходиться у постійній взаємозалежності з оточуючим середовищем й тому професійна соціалізація є процесом, під час якого відбувається інтеграція

особистості у світ праці, тобто здобуваються фахові знання й вміння та передаються загальні ідеологічні переконання й досвід роботи [7].

К. Кнаєр розглядає професійну соціалізацію випускників вищих навчальних закладів Німеччини та взаємозв'язок між практичним досвідом, здобутим під час навчання, і працею на підприємстві. У рамках проекту «Професіоналізація організаційного та особистісного розвитку» (“Professionalisierung der Organisations- und Personalentwicklung (POP)”, виникло її дослідження, основою якого був здобутий в процесі навчання професійний досвід як зв'язуюча ланка між ВНЗ та подальшим професійним життям. Час навчання у ВНЗ та робота на підприємстві сприяють професійному зростанню у світі праці та визначаються як складові професійної соціалізації. При цьому навчання у ВНЗ, що є процесом здобуття кваліфікації, і розвиток особистості трактуються як передорганізаційна соціалізація (перший етап професійної соціалізації), а робота на підприємстві – як організаційна соціалізація (другий етап професійної соціалізації) [6, с.1]. По-перше, постає питання, яким чином випускники ВНЗ здобувають кваліфікації та досвід роботи під час навчання. По-друге, важливу роль відіграє також особистісний рівень розвитку випускників. Важливим є те, як впливають особистісні якості випускників ВНЗ на входження у світ праці і яку функцію при цьому виконує кожний з етапів професійної соціалізації. Дослідниця запевняє, що практичний досвід може поєднати обидва етапи професійної соціалізації, щоб полегшити вступ випускників у трудову діяльність, і доводить, що:

- 1) під час соціалізації у ВНЗ здобувається фахова кваліфікація, яка є тим більш однорідною, чим важчий вступ до професії;
- 2) чим менше кваліфікацій здобувається під час навчання у ВНЗ, тим важчим буде вступ до професійного життя;
- 3) існує взаємозв'язок між практичним досвідом під час навчання у ВНЗ та здобуттям екстра-функціональних кваліфікацій [6, с.2].

До завдань професійної соціалізації у ВНЗ відносять:

- оволодіння професійними технологіями;
- оволодіння рядом професійно важливих особистісних рис;

- прагнення студента до професійного самовдосконалення;
- становлення основ гуманістичної культури студента, адже на передньому плані серед цілей та орієнтирів свого подальшого розвитку людство визначає принцип гуманізації всіх процесів, які відбуваються в суспільстві [4].

Німеччина є країною, що має усталені традиції підготовки молоді в межах шкільних інституцій за умов інтеграції загальної та професійно-технічної освіти. У цій країні проблему професійної соціалізації розглядають через вирішення питань професійної та навчальної орієнтації, професійного навчання та освіти. Метою навчально-виховної діяльності є здобуття фахових знань та вмінь формування у студентів ключових компетенцій. Відтак Міністерством освіти і науки ФРН запроваджено значну кількість професійно-орієнтованих проектів і заходів, спрямованих на соціалізацію, входження й адаптацію молоді у світ професійних, соціально-економічних та громадських відносин. Прикладом таких проектів є «Посилення ролі системи підвищення кваліфікації та покращення можливостей завдяки сприянню розвитку компетенцій» («Erhöhung der Weiterbildungsbeteiligung und Verbesserung der Chancengerechtigkeit durch Kompetenzforderung von Weiterbildnerinnen»), «Сприяння компетенціям» («Kompetenzen fordern») та «Робота – Навчання – Розвиток компетенцій» («Arbeiten-Lernen-Kompetenzen entwickeln»).

Висновки. Вищі навчальні заклади ФРН були і є середовищем, у якому студенти отримують не тільки спеціальні знання й вміння, а й накопичують досвід соціальних і професійних відносин, формують власний світогляд, життєві установки і професійно-ціннісні орієнтації. Виховання у ВНЗ Німеччини – цілеспрямований процес, що являє собою діалектичну єдність об'єктивних умов і суб'єктивних факторів виховного впливу і взаємодії суб'єктів виховання. При цьому особистість, що формується, і колектив виступають одночасно й об'єктами виховного процесу, і активними учасниками в якості суб'єктів виховання і самовиховання. Внаслідок професійної соціалізації під час навчання у ВНЗ, а також після його закінчення та входження у світ праці відчутним є вплив на

конкурентоспроможність студентської молоді на ринку праці та на отримання індивідуальних компетенцій. В результаті аналізу праць німецьких науковців, які досліджують професійну соціалізацію, варто зазначити, що, не зважаючи на різне бачення цього поняття, спільним у їхніх визначеннях є те, що професійна соціалізація є процесом, який сприяє професійному розвитку особистості, набуттю професійних якостей, знань, вмінь та компетенцій, необхідних для входження у світ праці. На нашу думку, подальшого розгляду потребує професійна соціалізація молодого покоління під час навчання в закладах дуальної освіти.

Список використаних джерел:

1. Зверева М.А. Професійна соціалізація учнів середніх загальноосвітніх шкіл Франції: автореферат дис. ... канд. пед. наук: Спеціальність: 13.00.05. – «Соціальна педагогіка» / М.А. Зверева. – Луганськ, 2010. – 22 с.
2. Панасенко Е. Гуманізація педагогічної освіти у вищій школі / Е. Панасенко // Рідна школа. – 2002. – № 8-9. – С. 3-5.
3. Серьожникова Р., Пархоменко Н., Яковицька Л. Основи психології і педагогіки: навч. посіб. – К.: Центр навч. літ-ри, 2003. – 243 с.
4. Сидоренко І.В. Психолого-педагогічні знання як фактор професійної соціалізації майбутніх фахівців у системі вищої освіти / І.В. Сидоренко. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Npchdu/Pedagogics/2006_33/33-22.pdf.
5. Bammé A., Eggert H., Lempert W. Berufliche Sozialisation: Ein einführender Studententext. – München: Max Hueber Verlag, 1983.
6. Kneier Christiane. Über die berufliche Sozialisation von Hochschulabsolventen: Eine empirische Untersuchung über den Zusammenhang von Praxiserfahrung während der Hochschulzeit und dem Eintritt in das Unternehmen. – Режим доступу: http://www.op-consult.de/tasks/sites/de/assets/File/diplomarbeit_kneier.pdf.

7. Glänzer Gitta. Berufliche Sozialisation. – Режим доступа: <http://www.hausarbeiten.de/e-book/39610/>.
8. Groskurth P. Arbeit und Persönlichkeit. Berufliche Sozialisation in der arbeitsteiligen Gesellschaft. – Reinbek, 1979.
9. Lempert W. Modell zur Beschreibung und Erklärung der Sozialisation in der Jugendzeit und im frühen Erwachsenenalter. – Режим доступа: http://www1.abpaed.tu-darmstadt.de/arbeitsbereiche/pk/teaching/WS-07-08/material-ng/Kapitel_9_Lempert.pdf
10. Lüscher K. Der Prozeß der beruflichen Sozialisation. – Stuttgart, 1968.
11. Wurzbacher G., Schlottmann U. Schule und Beruf als Faktoren soziokultureller und personeller Veränderung. – Stuttgart, 1974. – 82 S .

Бойчевська Ілона Борисівна

Аспірант кафедри практики іноземних мов Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.